

Ірына ХАДАРЭНКА: Салідарнасць - Бег па гарызанталі

(фрагмент кнігі “Падручнік партызанкі”)

Анатацыя. Аўтар аналізуе феномен узмацнення салідарнасці ў беларускім грамадстве, які бярэ свае карані ў старажытнай традыцыі "талака". Яна выказвае меркаванне, што ў цяперашні час надзвычай важны пераход ад строгай вертыкальнай мадэлі кіравання да шматбаковага развіцця гарызантальных сувязяў і стымулявання актыўнасці ў мясцовых супольнасцях. Яна падкрэслівае, што ў сучасных умовах любы чалавек можа стаць лідэрам, а мадэлі і прынцыпы кіравання праектамі могуць стаць вельмі эфектыўнымі ў барацьбе з тыраніяй.

Падчас надзвычайнай і ўсеабдымнай хвалі рэпрэсій, якая назіралася ў Беларусі з лета 2020 года, мы ўсе адчулі велізарнае ўзмацненне людской салідарнасці, якая праяўлялася самым нечаканым чынам і амаль паўсюдна. Як высветлілася, беларусы могуць не толькі бясконца енчыць і скардзіцца на спрадвечную млявасць, але і ўкрытычны момант аб'ядноўвацца для падтрымкі суродзічаў. Старажытная народная традыцыя талакі (якая, паводле этнографа А. Сержпутоўскага, увасабляе сабой калектыўную дапамогу ў выкананні вялікай ці цяжкай справы, непасільнай аднаму сямейству) знайшла ўвасабленне на новым узроўні.

Выклік, які быў кінуты грамадству, прывёў і да пераасэнсавання феномену лідарства, красамоўна паказваючы, што сапраўдныя лідары – не тыя, хто абвясціў сябе такімі падчас сацыяльных калізій, а тыя, хто не баіцца адказнасці, здольны прымаць ўзважаныя рашэнні, які грунтуюцца не на эмоцыях і летуценнях, а на ўмовах рэчаіснасці, і ўрэшце-рэшт тыя, каму людзі давяраюць гэтыя рашэнні ўвасабляць у жыццё і падпарадкоўваюцца паводле іх добрай волі, а не фармальных загадаў і статусаў.

Ад звыклага акумулявання ўладных паўнамоцтваў на верхніх арганізацыйных узроўнях неабходна пераключацца на развіццё гарызантальных сувязяў, стымуляванне ініцыятыўнасці і падсілкоўванне шчыльнага ўзаемадзеяння ўсіх удзельнікаў.

Варта ўзгадаць, што традыцыі мясцовага самакіравання ў выглядзе Магдэбургскага права паспяхова існавалі на беларускіх землях, пачынаючы з XIV ст., аднак пазней пачалі паступова знішчацца праз палітыку спярша расійскага царызму, потым – савецкай ідэалогіі цэнтралізацыі, і ўрэшце ў найноўшы час – пры аўтарытарным мацаванні вертыкалі ўлады. Азіяцкая дэспатычнасць у кіраванні, якая перапаўзла

да нас з Усходу, скасавала шмат станоўчых здабыткаў папярэднікаў, а таксама прывяла да інэртнасці грамадства і схільнасці да пераносу адказнасці на іншых. Інфантальнае чаканне падтрымкі звонку, вера ў цуды і спадзяванні на нягеглых лідараў, якія не ў стане прапанаваць нават элементарнага плану дзеянняў, у чарговы раз падводзяць да высновы: ніхто не ўратуе народ, апрача яго самога.

Памылкай было б лічыць, што грамадзянская супольнасць у Беларусі нараджаецца толькі зараз. Але менавіта зараз адбываецца яе самаўдасканаленне і ўзмацненне ў самых розных праявах. Як паказвае жыццёвы і прафесійны досвед, найлепшыя ідэі і праекты вельмі часта ажыццяўляюцца або без грошай, або з мінімальным бюджэтам. Але пры гэтым надзвычай важна, каб усе чальцы каманды знаходзіліся ў адной і той жа сістэме каштоўнасцяў. Бо калі для адных важна проста як мага хутчэй змяніць кіраўніка дзяржавы на кагосьці іншага, для другіх – правесці сумленныя выбары без розніцы з якім вынікам, а для трэціх – пабачыць нарэшце сваю радзіму вольнай краінай з арыентацыяй на нацыянальныя традыцыі, а не калоніяй з фармальна задэклараванай незалежнасцю, дык відавочна, што тры дадзеныя групыкі будуць канфліктаваць ужо на старце.

Спрабуючы змагацца са старой сістэмай лінейнага падпарадкавання кіраўніцтву, многія лакальныя актывісты пачалі паўтараць старыя памылкі і ствараць структуры з адасобленай купкай людзей на чале, ад рашэнняў якіх залежыць кірунак агульнай дзейнасці, і масоўкай іншых прадстаўнікоў, меркаванні якіх часам наогул застаюцца не пачутымі.

Між тым, у сучасным свеце назіраецца перагляд кіраўнічых мадэляў на карысць пераходу ад жорсткіх іерархічных сістэмаў (“піраміда”) да больш гнуткіх гарызантальных (“сняжынка”).

Цікавы падыход да разумення новых арганізацыйных структур даў бізнэс-кансультант Фрэдэрык Лалу ў кнізе “Адкрываючы арганізацыі будучыні”. Галоўнай адметнасцю арганізацый будучыні, якім дзеля метафарычнасці і ў адпаведнасці з вясёлкавай шкалай надаецца смарагдавы колер, выступае кантраляванае самакіраванне і падабенства да жывых арганізмаў з уласнай унутранай дынамікай.

У тэорыі мэнэджмэнту таксама набывае ўсё большую папулярнасць ідэя стварэння так званых фрактальных арганізацый. Тэрмін “фрактал” прыйшоў да нас з геаметрыі і апісвае структуру, якая пабудавана паводле прынцыпу бясконцага самападабенства на розных узроўнях. Фракталы досыць часта можна сустрэць у прыродзе – гэта, сярод іншага, добра вядомыя ўсім сняжынкі, або, напрыклад, лісце папаратніку. Арганізацыі будучыні, у падмурку якіх закладзеныя прынцыпы фрактальнасці, значна больш здольныя да адаптацыі да зменлівага асяроддзя і

эфектыўнай супрацы з аналагічнымі суседнімі структурамі ў параўнанні са старымі бюракратычнымі арганізацыямі, дзе камунікацыя ажыццяўляецца пераважна па вертыкалі.

Многія згаданыя ў апісанні падобных структур прынцыпы самакіравання могуць быць карыснымі пры стварэнні падпольных ячэек і дваравых суполак, у прыватнасці:

- Кожны можа зрабіць свой унёсак;
- Кожны можа стаць лідарам;
- Ніхто не павінен навязваць іншым сваім волю;
- Вы самі выбіраеце сабе занятак;
- Вы лёгка зможаце стварыць што-небудзь новае на грунце таго, што ўжо зроблена іншымі;
- Дасканаласць перамагае пасрэднасць;
- Вы не мусіце мірыцца з бандытамі і тыранамі.

Наступнай адметнасцю функцыянавання арганізацый у найноўшую эпоху выступае выкананне імі не стандартнага набору зададзеных функцый, а ажыццяўлення шэрага праектаў. Аднак, кожны праект мусіць мець дакладна акрэсленыя: мэту, сукупнасць задач, час выканання, рэсурсы (інфармацыйныя, матэрыяльныя, людскія). Інструменты праектнага менеджменту працуюць не толькі ў бізнэсе, але і ў палітыцы, дзе немагчыма дасягнуць істотных змен у пэўнай галіне без дакладнага вызначэння вышэйзгаданых праектных элементаў.

Вядомы польскі кінарэжысёр Кшыштаф Занусі ў адным з інтэрв'ю адзначаў, што не бачыць асаблівай розніцы паміж прэзідэнтам і прыбіральшчыцай, бо людзі ім плоцяць грошы і патрабуюць ад іх якаснай працы. Таксама людзі мусяць мець магчымасць выбіраць, каго яны хочуць бачыць у якасці прыбіральшчыцы, а каго – у якасці прэзідэнта.

Асабліва сцю вышэйзгаданых арганізацый найноўшага кшталту з'яўляецца тое, што на розных этапах функцыянавання апошніх і з улікам іх высокай структурнай мабільнасці кожны супрацоўнік можа паспрабаваць сябе ў ролі і прыбіральшчыцы, і прэзідэнта. Толькі ў адрозненні ад камерцыйных фірм і палітычных структур, значная частка працы ў партызанскіх супольнасцях вядзецца на энтузіяскай падставе з удзелам вялікай колькасці валанцёраў.

З улікам таго, што ўсе мы, паводле канцэпцыі канадскага культуролога М. Маклюэна, цяпер пражываем у глабальнай вёсцы, роля сродкаў камунікацый становіцца дамінуючай ў працэсе ўзаемадзеяння як з бліжэйшымі суседзямі, так і са сваякамі з далёкага замежжа. Знакамітая ленінская формула “пошта, тэлефон,

тэлеграф” даўно заменена на іншую – “тэлебачанне, тэлефон, Інтэрнэт”. І таму гэта тое, што ў першую чаргу імкнецца кантраляваць рэжым, і адначасова тое, што неабходна вызваляць з-пад кантроля Сістэмы падпольшчыкам.

Першы крок да мацавання салідарнасці – вашы родныя і блізкія, кола сяброў і аднадумцаў. Мабыць, у асяроддзі кожнага з нас маюцца людзі, што прызвычаліся ўвесь час прыкрывацца шчытам “я палітыкай не займаюся”, абалваненыя прапагандай, а таксама тыя, хто або з-за інфантылізму і палітычнай неадукаванасці, або з-за схільнасці прымаць жаданае за рэчаіснае, лічаць за сапраўдных змагароў з тыраніяй дзеячаў, якія насамрэч з’яўляюцца сумніўным прадуктам палітэхнолагаў. Пераконваць такіх людзей заўсёды цяжка, але не ўсе яны безнадзейныя. Неабходна як мага часцей падводзіць іх у дэбатах да пытання, якое задавалі сабе яшчэ старажытныя рымляне: “Cui prodest?” (Каму выгодна?). І вядома не варта марнаваць час, на тых, хто не падзяляе вашых каштоўнасцяў (у прыватнасці, незалежнасць краіны і інш.), таму што менавіта сярод такіх хісткіх/слізкіх асобаў найчасцей будуць трапляцца пацукі, гатовыя зліць дадзеныя аб вашай дзейнасці “кампетэнтным органам”.

Узгадайма, колькі часу мы пражылі ў буйных гарадах, не ведаючы нават імёнаў сваіх суседзяў па лесвічнай пляцоўцы? А між тым, менавіта суседзі змогуць першымі прыйсці на дапамогу ў многіх выпадках, калі гэта не ўдасца зрабіць вашым родным, што жывуць на адлегласці. Паслявыбарныя пратэстныя акцыі і дваравыя імпрэзы паказалі, як, аказваецца, шмат побач з намі цудоўных і цікавых людзей! У сацыяльных сетках сфарміраваліся лакальныя супольнасці, якія дагэтуль дэманструюць сапраўдную моц яднання.

Нягледзячы на тое, што заканадаўства Рэспублікі Беларусь у апошнія дзесяцігоддзі было моцна змененае ў кірунку нівелявання разнастайных формаў мясцовага самакіравання, там дагэтуль захоўваецца опцыя стварэння камітэтаў тэрытарыяльнага грамадскага самакіравання і народных дружын. Рэгістрацыя такіх суполак досыць складаная ў бягучых умовах, але разам з тым прасцейшая за рэгістрацыю грамадскага аб’яднання або партыі. Разам з тым гэта ледзьве не адзіны фармальны сродак ажыццяўлення ціску на ўлады з боку грамадскасці, якім, канешне, нельга абмяжоўвацца ў сітуацыі, калі закон існуе толькі на паперы.

На наступным камунікацыйным узроўні дэлегаты дваравых суполак ствараюць прадстаўніцтвы гарадскіх раёнаў і каардынуюць пратэстную дзейнасць у больш маштабным памеры. Прымаючы да ўвагі, што адміністратары дваравых і раёных чатаў часта падвяргаюцца арыштам, больш бяспечна было б надзяляць падобнымі абавязкамі землякоў, якія знаходзяцца за мяжой.

І ўрэшце, вельмі перспектыўнай падаецца ідэя выбудоўвання прамых сувязяў паміж лакальнымі суполкамі на радзіме і адпаведнымі беларускімі суполкамі за мяжой. Вядома, што беларуская дыяспара неаднародная, але сярод эмігрантаў вельмі шмат тых, хто шчыра перажывае за лёс роднага краю і гатовы дапамагаць як арганізацыйна, так і фінансава. Адраджэнне практыкі гарадоў-пабрацімаў магло б прынесці значную карысць на бягучым этапе.

Возьмем, напрыклад, беларускую супольнасць у амерыканскім Бостане і нашых землякоў у Гародні. Гэтыя людзі, у межах зноў-такі мажэнаўскай “глабальнай вёскі”, могуць камунікаваць непасрэдна праз сваіх прадстаўнікоў, абмінаючы розныя афіцыйныя новаспечаныя камітэты і саветы, каэфіцыент карыснага дзення ў якіх пакуль зусім невысокі. Або, скажам, беларускія жыхары польскага Кракава бяруць умоўнае шэфства над нашым Ракавым і дапамагаюць землякам – найперш фінансава, але таксама і інфармацыйна, і нават па-сваяцку (аказанне ўсебаковай падтрымкі – не толькі канкрэтным сем’ям, пацярпелым ад рэпрэсій, але і больш шырока – усім тым, хто сёння не ў стане вырашыць свае праблемы самастойна і не можа атрымаць адпаведную дапамогу ад дзяржавы).

Цяпер час не тых “лідараў”, якія абвясцілі сябе такімі і, ушчыміўшыся ў палітыку, як свіння ў плот, пачалі злоўжываць людскім даверам. Гэта час выпрабавання, калі кожны можа спрабаваць стаць лідарам хаця б на ўзроўні лакальнай супольнасці.

Якасныя зрухі надыйдуць тады, калі мы больш не будзем спадзявацца на нейкую чароўную дапамогу звыш і на тое, што істоты, якія паслядоўна ператвараліся ў пачвар на працягу дзесяцігоддзяў, раптам перастануць быць монстрамі, а будзьма рабіць – без перапынку, крок за крокам, адчуваючы, што масты за спінай ужо спаленыя, і што час, які мы губляем у хістаннях і нерашучасці, незваротны, і што гэты час пры маруднасці і кволасці людзей будзе гуляць супраць іх.

Мінск. Раён станцыі метро “Пушкінская”. Жнівень 2020.

Мінск. Раён станцыі метро “Пушкінская”. Жнівень 2020.

*Мінск. Раён станцыі метро “Пушкінская”. Жнівень 2020.
Здымкі зроблены аўтарам у Мінску ў сярэдзіне жніўня (14-15) 2020 года ў раёне
ст. метро “Пушкінская” падчас паслявыбарных пратэстаў.*

Iryna Khadarenka. Solidarity: running horizontally (abstract)

(web-magazine “Kultura. Natsyja”, issue 27, April 2021, 109-115, www.sakavik.net)

The author analyzes the phenomenon of increasing solidarity within Belarusian society, which has its roots in an ancient tradition called “talaka.” She expresses the opinion that the transition from a strict vertical management model to the multilateral development of horizontal ties and stimulation of activity within local communities is extremely important now. She emphasizes that, within the scope of modern conditions today, anyone can become a leader, and the models and principles of project management could become very effective in the fight against tyranny.

Ирина Хадаренко. Солидарность: бег по горизонтали

(веб-журнал «Культура. Нацыя», вып. 27, апрель 2021, 109-115, www.sakavik.net)

Автор анализирует феномен роста солидарности в белорусском обществе, уходящий корнями в древнюю традицию, называемую «талакой». Она высказывает мнение, что сейчас чрезвычайно важен переход от жесткой вертикальной модели управления к многостороннему развитию горизонтальных связей и стимулированию активности внутри местных сообществ. Она подчеркивает, что в современных условиях сегодня любой может стать лидером, а модели и принципы управления проектами могут стать очень эффективными в борьбе с тиранией.